

אחרית דבר חמישים שנה

את הביקור בגרמניה הילקבו לשבייט; האחו' ביקור פרטי אצל משפחה של רות במדינת
בורליה, והשני, שעליז אבי רוצה לספר ואשר למעבד הוזמנו על ידי עיריית דטמולד-
למגו וגורמינו בוספיים, והוא כלל את האירועים לרגל חמישים שנה ל"ליל-הבדולח",
שצויין בהרחבה בכל גרמניה.

בין הפעילים באירוח היתה האגודה הנוצרית-יהודית; כמו כן ידידים בעיר למגו, אשר
בה חונך "בית-פרבקל", לזכר קרבת השואה. עיקר הלחץ היה על עיריית דטמולד מהוג
ידידים של שתי הערים, למען מימון נטיעתנו והשהות במקום. עלי לציין, שאנשים
אלה, אהדי ישראל ומקורבים מאוד להשקפת עולמנו הפוליטית, ואנחנו מאוד התידדנו
איתם.

אציין רק מעט מן האירועים והטכסים, אשר התקיימו בכל גרמניה במשך עשרת הימים,
שעקבו אחריהם, ואספר, כמובן, בעיקר על אלה, שהתקיימו במתוו, בו היינו המוזמנים.
כללית, עסקו בנוקופה זו כל כלי התקשורת - רדיו, טלביזיה, עיתונות וכו' - יום
יום בסקירת נושא השואה, ובמיוחד יש לציין את הסדרות הרבות, ששודרו בערוצי הטל-
ביזיה השונים על תקופה מזעזעת זו.

עם הגיענו לדטמולד התקבלנו בקבלת-פנים חגיגית, על פי כל הנימוסים הנהוגים בעם
הגרמני. ארבעה מאיחנו נקבעו כמשלחת אצל ראש העיר: חברה מקיבוץ "משמרות", שלצערנו
לקחה ביום הראשון לשהותה בעיר בהתקף-לב ואושפזה בבית-החולים העירוני, אישה
ישראלית שחיה היום בשוויצריה, רות ואבלי.

בערב של אותו יום התקיים טכס גילוי של אנדרטה, במקום שהיה בזמנו בית-הכנסת הישן
של קהילת דטמולד. הבית עדיין קיים - בית ישן, אשר שופץ, כמובן, ומשמש כיום
למטרות ציבוריות מטעם העירייה. בשעתו היה בעיר עוד בית-כנסת גדול וחדש יותר,
שהוקם בתחילת המאה הנוכחית. בית-כנסת זה נשרף והוחרב ב"ליל-הבדולח". על המקום
הזה הוקם בית משרדי חדש. לרות כאב עד מאוד, שלזכר בית-הכנסת הזה הונח לוח
שיש קטן וצנוע, שבקושי רב ניתן לגלות אותו.

בעיר דטמולד חיה כיום משפחה יהודית אחת בלבד - משפחה של יורדים מישראל. טכס
גילוי האנדרטה התנהל על פי כל כללי הטכסיות הרשמית: באומים של ראש-העיר, של
בומר פרוטסטנטי מטעם המחוז כולו, של הרב של העיר הזובר ומחוזו. כן בכלל פרקי
חזרות וכל שסיך לאירוע מסוג זה. ראש העיר לא שכת, כמובן, לברך אותנו כאורחי
הכבוד. בבאומ ציין ראש-העיר - "יש בינינו אישה מישראל, אישה שהיתה אז ילדה קטנה,
והלכה לבית-הספר היהודי בעיר ועבדה את הטלאי הצהוב, וירקו עליה כי היתה ילדה
יהודיה".

ביוזמתנו הדליקה רות לרגלי אותה אנדרטה ששה ברות לזכר ששה מיליוני הברצחים.

הוזמנו ע"י מנהלת הגימנסיה העירונית, שהיא כהמשך ה"ליציאום", דהיינו, בית-הספר
התיכון לבנות, אשר קרלה תמנה למדה בו והצטיינה בו. רות סיפרה לתלמידי הכיתה
הבוגרת במשך שעה ארוכה על תולדות חייה בילדותה בכפר על-יד העיר. 3./..

כיום מהווה ככר זה, יחד עם כפרים רבים אחרים, חלק מן העיר דטמולד, שהיא העיר המרכזית של מחוז ליפה. איבבי מסוגל לתאר את הריכוז, בו הקשיבו תלמידי הכיתה, בזמן שרות סיפוח על עברה כילדה יהודיה, בת לבישואי הערובת, בזמן הבאצים.

ב - 9 לבובמבר הנוקיים באותו בית-ספר, על כל כיתותיו, טכס לציון "ליל-הברדלח". התרשמו עמוקות מעצם הביצוע של מאורע זה - החל בשירת המקהלה של בית-הספר, אשר ביצעה שני שירים ביידיש, ביביהט שיר המרד של גיטו וורשה; ובמיוחד התרשמו מהזכרת כל תלמידי היהודיים של המוסד על קורותיהם - עד שניספו. מדי שנה בשנה בוסעת קבוצת תלמידים מבית-הספר לפולין, לאושוויץ, בסמוך ללימוד של תולדות השואה.

זה המקום לדבר בזכותו של מנהל הארכיון של מדינת בורדרין-רוסטפלן. הוא משמש גם כמורה בעיר, ומסימתו העיקרית, לעורר אצל תלמידיה את המודעות לתולדות התקופה השחורה הזאת. איש זה, מילר שמו, הציג בפנינו בעת ביקורנו בארכיון תיק על משפחת אדמן. בת ין היו מסמכים על משפט, שביהלה אמא של רות בגד בחור באצי, שהיכה את קרל, אחיה של רות, מכות במרצות. אין ביכולתי לתאר את התרגשותה הנפשית של רות, בראותה מסמכים אלה.

דברים דומים ראינו בביקורנו בעיר בילפלד, עיר מולדתם של האחים קוגלמן. בתערוכה זאת, המתקיימת כבר שלושה חודשים, היו מוצגים, המראים את תולדות הקהילה של עיר זו, החל מימי הביניים (בין 1300 ל-1200) ועד לימינו. כמובן, שמצאנו גם כאן במיוחד מסמכים ותמונות מן השואה. בתערוכה זאת גילחה רות תמונות של מכרים ושמות של משפחות, שהיו נזכרים לה.

במקום זה שמענו באמצעות שיידר ולדיאו, על המרבספורט, בו בשלהי רות ובני משפחתה למתנה טרזיבשטדט. מרבספורט זה יצא ב-1945 ונקרא על ידי הגרמנים "טרבספורט המישלינג" (= צאצאים של בישואי הערובת בין בוצרים ויהודים). ד"ר מוביקה מביגה, מנהלת הארכיון דיוזמת התערוכה, מוזכרת לכמה חברים במעין-צבי.

זכינו להשתתף בהרצאה של מר מילר, מנהל הארכיון בדטמולד, לרגל 100 שנים להולדתו של מוריץ רילף, נביה של קרלה, שהיה מורה ומחנך וגם פעיל מאוד בקהילה היהודית דאז. היתה זאת הרצאה מאלפת מאוד על התקופה מלפני מלחמת העולם הראשונה ועד לסיום המלחמה השנייה וימי השואה. הוא התייחס גם לצמיחת האנטישמיות כבר בשנות ה-20 בעת הרפובליקה הרוימארית; הוא סיפר, למשל, על מתאם של הוריים בבית-ספר פרוטסטנטי,

על שמוסדות העיר העזו להעסיק מורה יהודי כמו מוריץ רילף. הוא הדגיש את עוז רוחו של האיש, שבלוהט בכל מוסדות החינוך של המדינה ודרש כי תוכר צדקתו. בשנת 1942 בשלהי מוריץ רילף עם החביכים של בית-יתומים יהודי בעיר קלן, בכיוון מזרח - כנראה לאיזור ריגה - לאזור מכון בעלמו עקבותיהם, ויש להביח, כי סופם היה כסופם של כל יהודי אירופה באותו העת.

בבית היתומים זה, היה גם חברנו היים זיו, ולימד בו גם ד"ר בראון, ז"ל, אביו של ולטר. היו עוד אירועים מרגשים אחרים, אבל הייתי רוצה לציין במיוחד מעמד של תפילה בכנסייה הפרוטסטנטית בלמגר ולזכר קורבנות השואה וליל-הברדלח.

4./..

כבסיית טבט-ניקולאוס היא כבסיית עבקות לאיזור כולור. בערב זה הינה מלאח משתופית, ולא היה מספיק מקום להכיל את כל אלה, אשר באו לאירוע. התפילה, שוונבהלה, כפי שזה מקובל בטכסים הכנסייתיים, בהשתתפות של מקהלה ובגיבנה בעוגב, הונחתה על ידי שני כמרים, קתולי ונרטסטנטי, שהכירו אותה יחד. כמו כן, באמר במעמד זה גם ה"קדיש". בציגי המדינה והכנורה באמו והעלו את זכרם של קרבנות העיר בשמותיהם. כל הנזאמים הדגישו, כי אסור, מהעט הגרמני ישכח את התקופה הנוראה של הצורך הנאצי.

אינני רוצה לעיין את הקוראים בסיפוריט על אירועים נוספים, שהיו בעשרת הימים הללו. רות עוד עברה את מסלול הליכתה מן הכפר אל העיר, לבית הספר היהודי, ביקרה ב"בתי היהודים", כפי שבקראו בזמנו, ואשר בהם רוכזו היהודים של הסביבה כולה.

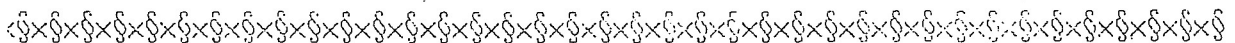
כל האירועים הנקלטו ונזלמו, והובטחו לנו, שבקבל העתקים מן הניעוד.

הייתי רוצה להעיר עוד כמה הערות. אינני יכול לשפוט, האם קיימת "גרמניה אחרת", כי הייתי פחות מדי זמן שם, כדי להביע דעה. אמנם, בפגשו עם אנשים בהדרים, ידידי ישראל, כמו יושב-ראש האגודה הנוצרית-יהודית, מר וגבר והוג של ידדים מקורבים אלינו מעתה הערים, אשר כולנו יזמו ופעלו רבות במשימה, שלא לשכוח את ימי השואה.

עלי גם לציין את התעביבות האוכלוסייה הצעירה באופן מיוחד.

לרות עדיין ידדים רבים בגרמניה מימי ילדותה, ואפשר לספר עוד רבות. ביקור זה היה עבורנו קשה מאוד, במיוחד מבחינה נפשית, ובמיוחד עבור רות, בהיפגשה שוב עם העבר על רקע קורות התקופה הקשה הזאת. אך, יש לראות ביקור מסוג זה הרבה יותר כשליחות ורחוק מן הבילוי.

בבימין מרגלית

ה ב ע ת ת ו ד ה

לדופאיע, אהיות, מטפלות וזירי החולים וכל החברות והחברים אשר תמכו בנו וטיפלו במסירונם ובאהבה ביקירתנו דבורה ז"ל בנודש מוחלח -

חודה מעומק הלב

משפחת יהודה גולן